

Mika Mihail Pylsy

Perhosen lento. Leonid Aronzonin runoudesta

Heureux celui qui peut d'une aile vigoureuse
S'élancer vers les champs lumineux et sereins
– Charles Baudelaire

Let us not mock God with metaphor,
analogy, sidestepping, transcendence;
making of the event a parable, a sign painted in the faded
credulity of earlier ages:
let us walk through the door.
– John Updike

Leonid Aronzon (1939–1970) ehti saada kiistattoman klassikon aseman Leningradin underground-runoilijapiireissä jo pian ennenaikaisen kuolemansa jälkeen, mutta hänen asemansa kulttuurisessa ja kirjallisessa kaanonissa on alkanut vakiintua vasta nyt. Runoilija Viktor Krivulin muistelee: ”Varmaan radikaalein vaihtoehto ’Ahmatovan orpolapsille’ oli Leonid Aronzon. Häntä pidettiin eittämättömänä nerona, häntä vihattiin, häntä palvottiin”.¹ (Stepanov 2006, 21.) Aronzonia on usein verrattu ”Ahmatovan orpolapsista” tunnetuimpaan, vuotta nuorempaan Joseph Brodskyn. Samoista lähtökohdista olevat runoilijat onnistuivat kumpikin tahollaan kultivoimaan lähes täysin päinvastaista poetiikkaa. Aronzonin vaimo oli kirjannut ylös päiväkirjaansa seuraavan runoilijoiden käymän keskustelun:

B. Runojen on ohjattava ihmisten tekoja.
A. Ei, niiden on säkeiden kauneudella välitettävä maailman kauneutta.
B. Olet ateisti.
A. Ymmärrät primitiivisesti Jumalaa. Jumala suoritti vain yhden teon – loi maailman. Se on tuotantoa. Ja ainoastaan tuotanto mahdollistaa dialogin Jumalan kanssa.² (Stepanov 2006, 22.)

Kummatkin runoilijat tulevat esiin tunnistettavasti omana itsenään. Brodskyn Jumala on eettisten imperatiivien Jumala, Aronzonin taas antiikin, Lucretiuksen Jumala – kauneus onkin hänellä merkityksessä *gratia* (Ivanov 2011, 206–207). Sama pätee heidän runouteensa. Aistillinen maailma on Aronzonilla symbolistis-romanttisen tradition hengessä syvästi merkityksellinen. Harva venäläinen runoilija on kuitenkaan onnistunut kuvaamaan tätä samanlaisella suorasukaisuudella:

On kasvot kaikessa – kasvoissa,
Pöly – kasvot, sanat – kasvot.
Kasvot kaikessa. Hänen. Luojan.
Hän Itse vain on ilman kasvoja³ (Aronzon 2006, 201.)

Leonid Aronzon syntyi Leningradissa 1939. Sodan jälkeen perhe palasi kaupunkiin. Aronzon opiskeli kirjallisuushistoriaa Leningradin pedagogisessa yliopistossa, koska ovet Leningradin yliopistoon olivat hänelle juutalaisena suljetut. Ensimmäisellä vuosikursilla Aronzon tapasi tulevan muusansa Rita Purišinskajan, jonka kanssa meni naimisiin vuonna 1958. Runoilija Konstantin Kuzminski muisteli myöhemmin Aronzonin olleen sukupolvensa ainoa runoilija, joka todella rakasti vaimoaan (Kazarnovski & Kukui 2006, 11). Poikkeuksellisen onnellinen avioliitto kesti Aronzonin kuolemaan saakka ja synnytti venäläisessä runoudessa ehkä Nabokovia lukuun ottamatta ainutlaatuisen matrimoniaalisen rakkausrunouden syklin:

Kaunotar, jumalatar, enkeli,
alku ja suisto kaikkien ajatusteni,
olet minulle joki suvena, tuli talvella,
iloitsen siitä, etten kuollut ennen
sitä kevättä, kun silmiäni eteen
ilmestyit yllättäen kauneudessa.⁴ (Aronzon 2006, 212.)

Muuten omaelämäkerralliset detaljit loistavat Aronzonin runoudessa poissaolollaan, ja mitään konkreettista käsitystä hänen elämästään on runojen perusteella, niiden intiimiydestä huolimatta (tai juuri sen vuoksi?), mahdotonta saada. Valmistumisensa jälkeen Aronzon työskenteli venäjän kielen ja kirjallisuuden opettajana ja myöhemmin vuodesta 1966 eteenpäin dokumenttielokuvien käsikirjoittajana. Tämä kaikki vei aikaa runojen tuotannolta, eikä hänen runojensa julkaiseminen Neuvostoliitossa tullut muutenkaan kysymykseen. Yhteiskunnallisen tematiikan puuttumisesta huolimatta runot olivat muodollisilta etsinnöiltään liian epätavallisia nähdäkseen päivänvalon ”kehittyneen sosialismin maassa”. Hänen leikkilisen intiimi lyriikkansa näyttäytyi aikakauden paahtoksellisiin teemoihin keskittyneen virallisen ja epävirallisen runouden näkökulmasta sivulliselta. Elinaikanaan Aronzonin onnistui julkaista ainoastaan muutamia lasten runoja. Luontainen hyvä maku ja itseironia tekivät myös kaikenlaisiin ryhmittymiin ja yhteisöihin sopeutumisen vaikeaksi. Kuulumattomuutensa kirjalliseen elämään ja mahdollisuuden julkaista mitään hän otti kuitenkin raskaasti. Runossa ”Kunnia” hän kirjoittaa:

Kuuron tuskan raskas hunaja
muuttui kristalleiksi runoissa,
mutta ilmeisesti elämässä
siitä jälleen paitsi jäin.⁵ (Aronzon 2006, 144.)

Vuonna 1967 Aronzonilla alkoi kehittyä alati etenevä sisäinen kriisi: ”aloin kirjoittaa tietoisesti huonommin”⁶ (Ivanov 2011, 199). Huonolla Aronzon tarkoittaa sanaston yksinkertaistamista ja totuttujen syy-seuraussuhteiden rikkomista. Viimeisille vuosille ajoittuvat monet hänen parhaista runoistaan, joissa pilke silmäkulmassa soljuu sulavasti synkempiin sävyihin:

Välillä välkehtii, välillä ei.
 Perhosen kuolema?
 Kynttilän liekki?
 Valuu kuuma vaha jokena
 olkapäältä kättä pitkin.

Kohottaen muistin ylle kynttilää
 lennän, lennän neidon päällä,
 kuolemaa lennän katsomaan.
 Mikä perhonen olemmekaan!

Ja kaikkialla on kuin sielussa:
 Ei vielä elokuu, vaan jo.⁷ (Aronzon 2006, 214.)

Yhteiskunnallista tasoa on turha hakea, ja ihmiset ylipäättään rajoittuvat muutamaaan adressaattiin. Aronzonin runouden keskiössä on ennen kaikkea sielunelämä, lyyrisen minän sisäiset kokemukset (*Erlebnis*). Yhtenä keskeisenä orientaatiopisteenä Aronzonilla toimi tässä venäläisen runouden panteistinen tematiikka Fetistä ja Tjuttševistä aina Pasternakiin ja Zabolotskiin. Luonnon ja ympäröivän maailman esteettinen kontemplaatio on hänellä transsendentaali akti, joka tapahtuu sanojen avulla. Runous on avain kauneuden kokemukseen:

Iloisuuteni on innoitteeni:
 runoudessa, naisen kanssa,
 vaan jos morfiinilla suoneen,
 niin ei edes iloisuutta tarvitse!

Vaan jos on kaikki laskettu
 yhteen ja samaan uomaan,
 niin Luoja, mikä nautinto
 on minulle runoistani suotu!

Ja mikä taivas joen takana!
 Mille musiikille uskollisina
 tanssivat hevoset tien luona

neidon kanssa kuunvalossa –
 näin lukevat minua jumalat
 ylevässä hiljaisuudessaan!¹⁸ (Aronzon 2006, 179.)

Toisaalta ihminen on jo valmiiksi luonnon kanssa yhdenmukainen: ”tiedän olevamme taivaassa, / mutta sama taivas on meissä”⁹ (Aronzon 2006, 200). Aronzonille tyypillistä kuvastoa ovat perhoset, linnut, joki, puutarha, metsä, lumi, taivas, kauneus, kuolema ja Luoja. Näistä ehkä keskeinen toistuva motiivi on puutarha – Aronzonin lyyrinen minä on Aatamin kaltainen paratiisin puutarhan asukas, jolle yhteiskunnan lainalaisuudet ovat tuntemattomia (Stepanov 2006, 22). Näin myös luonnon ja kauneuden kokeminen tapahtuu ikään kuin inhimillisten tunteiden tuolla puolen:

Ikävä tai onni, – väliäkö sillä:
on upea sää ympärillä!
Maisema, katu, ikkuna,
nuoruus tai vanhuus vuoden, –
ei taloni ole tyhjä kun olet siellä,
olit edes tunnin, ohimennen:
ylistän ympäröivää luontoa,
siitä että astuit kerran sinne!¹⁰ (Aronzon 2006, 168.)

Vitalismia Aronzonin runoudessa riittää parinkymmenen ponnettoman aikalaisromaanin verran – asenne, jota hän kultivoi kuusikymmentälukulaisen parrakkaalla olemuksellaan ja moninaisilla geologisilla tutkimusmatkoilla. Kuitenkin vuonna 1969 Aronzonilla diagnosoitiin vakava masennus. Ilmeisesti olotilan heilahtelevuuden vuoksi hänen läheisensä eivät ottaneet asiaa sen ansaitsemalla vakavuudella. Sen painokkaammaksi käy kuitenkin Aronzonin luoma lyyrinen olemus, kuten esimerkiksi edellä siteeratussa runossa ”Iloisuuteni on innoitteeni...”, mikä antaa taas kerran mahdollisuuden pohtia elämän ja tuotannon välistä suhdetta. Puhtaan kontemplaation sijaan lyyrinen minä alkaa kuitenkin alati määrätietoisemmin haihtua osaksi luontoa:

Kahden askeleen päässä on auringonnousu.
Seisot upean puutarhan luona.
Katson, enkä näe kauneutta,
vain iloista ja hiljaista on lähellä.

Ainoastaan syksy heittänyt verkkonsa
paratiisiin alkoviin pyydystellen sieluja.
Anna meille Luoja kuolla tällä hetkellä,
ja, Herra paratkoon, mitään muistamatta.¹¹ (Aronzon 2006, 216.)

Kuten monet muut sukupolvensa runoilijat, Aronzon aloitti kirjallisen uransa ennen kaikkea hopeakauden perinnön omaksuen. Oman äänen vähittäinen löytäminen ajoittuu vuosille 1963–1964, jolloin hän alkoi yhä enemmän orientoitua avantgardistiseen traditioon Velimir Hlebnikovista Nikolai Zabolotskiin. Missä määrin Aronzon tunsii OBERIUn tuotantoa muiden kuin edellä mainitun osalta, jää arvailujen varaan.¹² Todennäköisesti Aronzon päätyi osin omia teitään ja osin Zabolotskin avittamana siihen omalaatuiseen ”neoklassismiin”, johon 1930-luvun lopulla olivat päätyneet Daniil Harms, Aleksandr Vvedenski, Nikolai Oleinikov ja Zabolotski. Tämä oli avantgardesta kehittynyt klassismi, joka otti huomioon avantgarden saavutukset: ajatus uudesta kultakaudesta hopeakauden raunioilla. Tästä estetiikasta Aronzonille periytyy oberiuteille tyypillinen puoli-ironinen leikittely poeettisilla kliseillä ja arkipäiväisyyksillä, niiden odottamaton yhdistely ja kääntäminen korkeaksi lyriikaksi:

Luoja kuinka kaunista on kaikki!
joka kerta kuin ei koskaan.
Kauneus ei tunne taukoja,
kääntyäpä, mutta minne?

Joelta kun tuulee, tuntee
 ilman värisevän viileydestä.
 Eikä mitään maailmaa takana,
 kaikki mitä on, on edessä.¹³ (Aronzon 2006, 213.)

Kuuluvuus avantgardistiseen traditioon tulee ilmi myös Aronzonin graafisissa ratkaisuissa. Taitavana kuvataiteilijana Aronzon usein sommitteli itse käsin tehdyt runokoelmansa venäläisten futuristien hengessä.

Aronzonin runoudessa sanalta ei vaadita tarkkuutta ja uutuutta vaan erilaisia tulintoja mahdollistavaa tilavuutta (Šubinski 2004). Riimitys on usein vapaata ja rytmimonesti semanttista sisältöä tärkeämpi ilmaisun keino. Monet hänen runonsa rakentuvat kuin mantrat. Samat sanat toistuvat yhä uudelleen loputtomasti varioituen:

Päästä yöhön, päästä puutarhaan, päästä Teihin,
 kohottaa katsetta, kohottaa katsetta, jotta taivasiin
 voisi verrata yötä puutarhassa, puutarhaa yössä,
 ja puutarhaa, joka on täynnä Teidän yöllisiä ääniä.¹⁴ (Aronzon 2006, 182.)

Runoilija ja kirjallisuudentutkija Valeri Šubinski on esittänyt osuvasti: “Runoilijat, jopa loistavat sellaiset, löysivät monimutkaisia kiertopolkuja paratiisiin – ketkä lohduttoman materiaalin muodonmuutoksella, ketkä tajuntansa pimeää puolta sorkkimalla. Kaikkein suurin ja yksinkertaisin tie, jota pitkin Aronzon kulki, on edelleen taiottu umpeen. Miksi, on kysymys erikseen, mutta kunnia sille, joka taikoo sen jälleen auki.”¹⁵ (Šubinski 2007, 237.) Vasta nyt, kun Aronzonin olisi pitänyt olla päälle seitsemänkymmentävuotiaana uransa lopussa, on hänen tuotantooaan alettu vähitellen tutkia ja omaksua. On mahdollista, ettei Aronzonin kuolema ollut itsemurha, mutta hemingwayläinen päätös sopii hyvin yhteen hänen kirjallisen elämäkertansa kanssa. Lokakuussa 1970 Keski-Aasian matkalla Aronzonin ystävä heräsi keskellä yötä laukaukseen ja löysi hänet kylkeen lauenut kivääri viereltään. Aronzon kuoli seuraavana päivänä sairaalassa (Kazarnovski & Kukui 2006, 18). Hautajaispäivänä Aronzonin työpöydältä Leningradista löydettiin hänen työn alla ollut runonsa:

Kuinka hyvä onkaan olla hylätyissä paikoissa!
 Ihmisten hylkäämissä, vaan ei jumalten.
 Sataa ja muuttuu kosteaksi kauneus
 muinaisen tiheikön, kukkuloitten nostattaman.

Sataa ja muuttuu kosteaksi kauneus
 muinaisen tiheikön, kukkuloitten nostattaman.
 Olemme täällä yksin, ei ihmisistä ole seuraa.
 O! Mikä onni onkaan juoda sumussa!

Olemme täällä yksin, ei ihmisistä ole seuraa.
 O! Mikä onni onkaan juoda sumussa!
 Pistä mieleen reitti lehden pudonneen
 ja ajatus, että itseämme seuraamme.

Pistä mieleen reitti lehden pudonneen
ja ajatus, että itseämme seuraamme.
Kuka meidät, ystäväni, palkitsi tällaisilla unilla?
Vai itse itsemmekö palkitsimme?

Kuka meidät, ystäväni, palkitsi tällaisilla unilla?
Vai itse itsemmekö palkitsimme?
Eikä itsensä ampumiseen täällä piruakaan tarvitse:
ei huolta sielussa, ei Nagantissa ruutia.

Eikä edes Nagantia. Luoja tietää,
itsensä ampumiseen ei täällä tarvitse mitään.¹⁶ (Aronzon 2006 216–217.)

Viitteet

¹ Kaikkien viitteissä mainittujen tekstien käännökset ovat kirjoittajan, M.M.P. «Пожалуй наиболее радикальной альтернативой ахматовским сиротам был Леонид Аронзон. Его считали бесспорно гениальным, его ненавидели, перед ним преклонялись.» (Stepanov 2006, 21.)

² «Б. Стихи должны исправлять поступки людей.

А. Нет, они должны в грации стиха передавать грацию мира, безотносительно к поступкам людей.

Б. Ты атенст.

А. Ты примитивно понимаешь Бога. Бог совершил только один поступок – создал мир. Это творчество. И только творчество дает нам диалог с Богом.» (Stepanov 2006, 22.)

³ «Все - лицо. Лицо - лицо,

Пыль - лицо, слова - лицо,

Все - лицо. Его. Творца.

Только сам Он без лица.» (Aronzon 2006, 201.)

⁴ «Красавица, богиня, ангел мой,

исток и устье всех моих раздумий,

ты летом мне ручей, ты мне огонь зимой,

я счастлив от того, что я не умер

до той весны, когда моим глазам

предстала ты внезапной красотою.» (Aronzon 2006, 212.)

⁵ «Глухой тоски тяжелый мед

в стихов оформился кристаллы,

но и прижизненной ее

мне, видно, снова не достало.» (Aronzon 2006, 144.)

⁶ «Я сознательно стал писать хуже.» (Ivanov 2011, 199.)

⁷ «Го потрепещет, то ничуть...

Смерть бабочки? Свечное пламя?

Горячий воск бежит ручьями

по всей руке и по плечу.

Подняв над памятью свечу,

лечу, лечу верхом на даме.

(Какая бабочка вы сами!)
 Чтобы увидеть смерть, лечу.
 Потом она летит на мне,
 а я дорогу освещаю.
 Какая грудь на ней большая!
 Как тихо в темной тишине!
 А всюду так же, как в душе:
 еще не август, но уже.» (Aronzon 2006, 214.)

⁸ «Моё веселье — вдохновенье:
 в стихах ли, с девой — всё равно,
 но если морфием по вене,
 то и веселье не нужно! (Aronzon 2006, 179.)

Однако если сведено
 и то, и то в одно течение,
 то, Бог мой, что за наслажденье
 мне за стихи мои дано!
 И что за небо за рекой!
 Послушны музыке какой
 танцуют кони у дороги
 с роскошной девой при луне —
 вот так меня читают боги
 в своей высокой тишине!»

⁹ «я знаю, мы внутри небес, / но те же неба в нас» (Aronzon 2006, 200).

¹⁰ «Хандра ли, радость — всё одно:
 кругом красивая погода!
 Пейзаж ли, комната, окно,
 младенчество ли, зрелость года,
 мой дом не пуст, когда ты в нем
 была хоть час, хоть мимоходом.
 Благословляю всю природу
 за то, что ты вошла в мой дом!» (Aronzon 2006, 168.)

¹¹ «Ты стоишь вдоль прекрасного сада.
 Я смотрю - но прекрасного нет,
 только тихо и радостно рядом.
 Только осень разбросила сеть,
 ловит души для райской альковни.
 Дай нам Бог в этот миг умереть,
 и, дай Бог, ничего не забыв.» (Aronzon 2006, 216.)

¹² Jakov Druskin, jolla oli Daniil Harmsin ja Aleksandr Vvedenskin arkisto, avasi sen vasta vuonna 1965, jolloin Aronzonin tyylä oli jo ehtinyt muotoutua.

¹³ «Боже мой, как все красиво!
 Всякий раз как никогда.
 Нет в прекрасном перерыва,
 отвернуться б, но куда?
 Оттого, что он речной,

ветер трепетный прохладен.

Никакого мира сзади —

все, что есть — передо мной.» (Aronzon 2006, 213.)

¹⁴ «Проникнуть в ночь, проникнуть в сад, проникнуть в Вас,

однять глаза, поднять глаза, чтоб с небесами,

сравнить и ночь в саду, и сад в ночи, и сад,

что полон Вашими ночными голосами.» (Aronzon 2006, 182.)

¹⁵ «Поэты, в том числе блистательные, находили сложные и окольные пути в рай — через преобразование непросветленной материи, через адские области собственного сознания. Путь самый прямой и простой, по которому шел Аронзон, по-прежнему заколдован. Почему — вопрос отдельный; но слава тому, кто его расколдует вновь» (Šubinski 2007, 237.)

¹⁶ «Как хорошо в покинутых местах!

Покинутых людьми, но не богами.

И дождь идет, и мокнет красота

старинной рощи, поднятой холмами.

И дождь идет, и мокнет красота

старинной рощи, поднятой холмами, -

Мы тут одни, нам люди не чета.

О, что за благо выпивать в тумане!

Мы тут одни, нам люди не чета.

О, что за благо выпивать в тумане!

Запомни путь слетевшего листа

и мысль о том, что мы идем за нами.

Запомни путь слетевшего листа

и мысль о том, что мы идем за нами.

Кто наградил нас, друг, такими снами?

Или себя мы наградили сами?

Кто наградил нас, друг, такими снами?

Или себя мы наградили сами?

Чтоб застрелиться тут, не надо ни черта:

ни тяготы в душе, ни пороха в нагане.

Ни самого нагана. Видит Бог,

чтоб застрелиться тут не надо ничего.» (Aronzon 2006 216–217.)

Kirjallisuus

Aronzon, Leonid 2006. *Sobranije proizvedenii v 2 tomah*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Ivana Limbaha.

Ivanov, Boris 2011. *Kak horošo v pokinutyh mestah...* B. Ivanov (sost.), *Peterburgskaja poezija v litsah*. Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije.

Kazarnovski, Pjotr & Ilja Kukui 2006. *Vmesto predislovija*. Leonid Aronzon, *Sobranije proizvedenii v 2 tomah, tom 1*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Ivana Limbaha, 9–20

- Stepanov, Aleksandr 2006. "Živoje vsjo odenu slovom": Zametki o poetike Leonida Aronzona. Leonid Aronzon, *Sobranije proizvedenii v 2 tomah, tom 1*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Ivana Limbaha, 21–54.
- Šubinski, Valeri 2004. Poetika Leonida Aronzona (tezisy). http://www.newkamera.de/aronson/aronson_03.html (21.6.2016).
- Šubinski, Valeri 2007. Aronzon: roždenije kanona. *Neva* 6/2007, 234–237.